

PSIXIKA VA ONG

Ismadiyarova Umida Abduraxmon qizi

Mirzo Ulugʻbek nomidagi Oʻzbekiston Milliy universitet
Ijtimoiy fanlar fakulteti Pedagogik taʼlim kafedrası oʻqituvchisi
<https://doi.org/10.5281/zenodo.15688658>

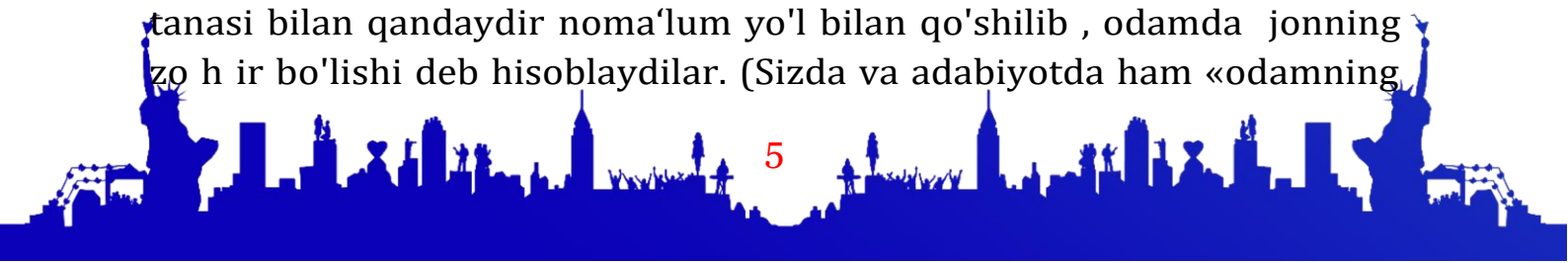
Annotatsiya: Ushbu maqola umumiy psixologiyaning psixika va ong mavzusida boʻlib, unda psixikaning filogenetik taraqqiyoti, uning rivojlanish tarixi, davomiyligi va turlari shuningdek, ong haqida tushunchalar yoritilib berilgan.

Kalit soʻzlar: materiya, intellektual, pedrsektiv, sensor, tropizm, fototropizm, termotropizm, xemotropizm, gidrotropizm, topotropizm, geleotropizm, barotropizm, organik, anorganik.

Psixologiya eng qadimiy fanlardan boʻlib, bundan 2,5 Ming yil ilgari jon haqidagi taʼlim ot sifatida vujudga kelgan. VII—V asrlarda oʻtgan qadimgi grek faylasuflarining asarlaridayoq kishining jonli va ruhiy hayoti toʻgʻrisida juda koʻp xilma-xil fikrlar bayon qilinganligini koʻramiz. Bu m asalalar qadimgi xitoy va qadimgi hind mutafakkirlarining muhokamalarida ham katta oʻrin tutadi.

Kishining psixikasi haqidagi muntazam taʼlim otni birinchi m arta Aristotel (eram izdan oldingi 384—322-yillar) «Jon haqida» degan kitobida bayon qilgan. Shu sababli Aristotel alohida fan boʻlgan psixologiyani vujudgakeltirgan kishi yoki psixologiya fanining «otasi» hisoblanadi. Uzoq vaqtgacha psixologiya m ustaqil fan boʻlmay, falsafa tarkibiga kirib kelgan. Alohida ilmiy fan m aʼnosidagi «psixologiya» termini ham yoʻq edi. Bu termin

XVI asr oxirida paydo boʻlib, XVII asr oʻrtalaridan boshlab hamma ishlatadigan boʻlib qoldi. Psixologiya XVIII asrning oxirida va XIX asrning boshlaridagina mustaqil fan boʻlib shakllandi. Qadimgi zamonlardan to bizning zam onimizgacha psixologiya sohasida idealizm bilan materializm oʻrtasida kurash boʻlib keldi. Psixologiyadagi bu kurash hamisha sinfiy kurashning inʼikosi boʻlib keldi. Psixika, ong nima degan masala, shu bilan birga, odam organizmida psixik jarayonlar bilan fiziologik jarayonlar oʻrtasidagi munosabat masalasi ham shu kurashda markaziy oʻrinni egallab keldi. Psixika va ong haqidagi taʼlimot idealistik va vulgar materialistik qarashlar hamda nazariyalarga qarshi kurashda chiniqa bordi. Idealistlar, odamning psixik hayotini odam tanasi bilan qandaydir nomaʼlum yoʻl bilan qoʻshilib, odamda jonning zoʻh ir boʻlishi deb hisoblaydilar. (Sizda va adabiyotda ham «odamning

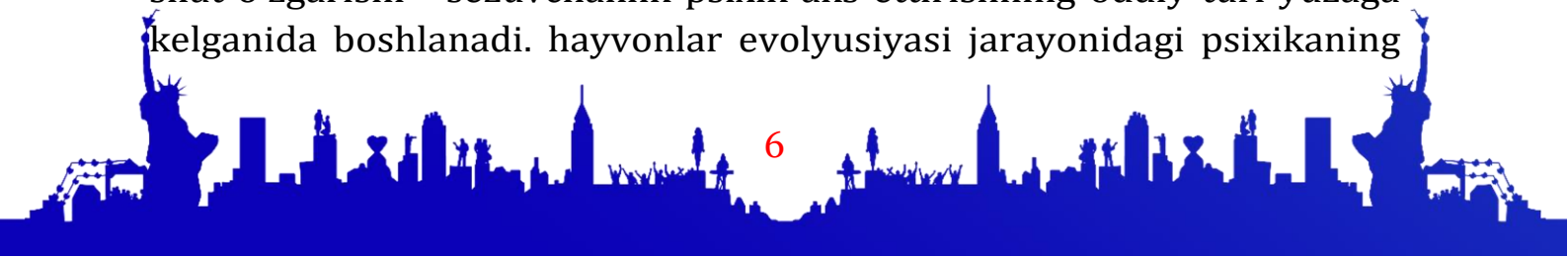
joni» va «odamning ruhi» degan termin ishlatamiz. Ammo bu terminlarni biz moddiy bo'lmagan alohida bir narsani ifodalash uchun emas, balki «psixika» so'zini qay ma'noda ishlatsak, o'sha ma'noda ishlatamiz). Idealistik psixologiya namoyandalari psixik jarayonlar bilan fiziologik jarayonlarning o'zaro munosabati haqidagi masalani talqin qilishda yo psixofizik parallelizmyoki psixofizik o'zaro ta'sir nuqtayi nazarida turadilar.

Psixofizik parallelizm tarafdorlari fiziologik va psixik hodisalar birbiriga bog'liq bo'lmagan holda yonma-yon (parallel ravishda) voqe bo'ladi, deb hisoblaganlar. Bu qarashga ko'ra, odam ning hayot faoliyati qo'shilib ketmaydigan ikki oqim — organik hayot bilan psixik hayotning harakatlanishidaniborat emish.Psioxofizik o'zaro ta'sir tarafdorlari ta 'lim otiga k o 'ra, psixik hodisalar bilan fiziologik hodisalar o'z tabiati e'tibori bilan har xil b o'lsa-da, bir-biriga o'zaro ta'sir qiladi.

Psixikaning filogenetik taraqqiyoti. Jamiyki materiya, jonsiz anorganik materiyadan tortib, to organik materiyaning yuksak hamda murakkab shakli - inson miyasigacha moddiy olamning umumiy xususiyatiga, ya'ni turli ta'sirlarga javob qaytarish qobiliyatiga egadir. Jonsiz tabiatda harakat jism yoki moddalarning o'zaro mexanik, fizik va kimyoviy munosabatlari tarzida namoyon bo'lishi mumkin.

Voqelikdagi ta'sirni aks etish qobiliyati-materiyaning umumiy xususiyatidir. Lekin olamda tirik va o'lik tabiatni aks etishi turlichadir. Tirik materiyaning tashqaridan ta'sir etayotgan moddalar almashinuviga javob berishi ta'sirlanuvchanlik deb ataladi. Oddiy ta'sirlanuvchanlik barcha o'simliklarga xos. Evolyusiya jarayonida organizmlar tashqi muhit bilan munosabatlarning umumiy turini o'zgarishi natijasida ta'sirlanuvchanlikning sifat jihatidan yangi bosqichga o'tishi sezuvchanlikni yuzaga kelishiga sabab bo'ladi. A.N.Leontevning faraziga asosan sezuvchanlik "genetik shunday ta'sirlanuvchanlik-ki tashqi muhit ta'siriga organizmni yo'naltiradi va buning natijasida organizm tashqi muhitida signal vazifasini bajaradi.

Demak, sezuvchanlik shunday ta'sirlanuvchanlik-ki, uning natijasida hayot uchun zarur ta'sirlar signallashadi. Sezuvchanlikning namoyon bo'lishi,psixikaning paydo bo'lishiga ob'ektiv biologik belgi sifatida xizmat qiladi. Psixik ta'sirlanuvchanlikning o'ziga xos yuqori sifat o'zgarishi - sezuvchanlik-psixik aks ettirishning oddiy turi yuzaga kelganida boshlanadi. hayvonlar evolyusiyasi jarayonidagi psixikaning

sifat o'zgarishlarini A.N.Leontev o'zi ifodalagan psixik rivojlanish bosqichlariga asos qilib oldi.

Xulosa qilib aytganda psixika va ong har bir odamning tug'ilish paytidan boshlab, butun umr bo'yi o'sib boradi. Odam ongining yoshga qarab o'zgarish sababi nimada, degan savol tug'ilishi tabiiy. Turmushdagi kuzatishlar va biologlar, jamiyatshunoslar, psixologlar va pedagoglarning ko'pgina ilmiy tadqiqotlari bu savolga quyidagicha javob qaytarishimiz ga asos beradi: har bir kishi, onining yoshga qarab taraqqiy etishi shu kishi organizmining o'sishiga, iltimoiy muhit ta'siriga, ta'lim va tarbiyaga, shuningdek, odamning o'z faoliyatiga bog'liq.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. P.I.Ivanov.M.E.Zufarova Umumiy Psixologiya
2. G'oziyev E —Umumiy psixologiya|| 1-kitobi Toshkent 2004
3. Ashurova, S. F., & qizi Karimova, M. N. (2023).

OILADA O

4. _SMIRLARNING SOG_LOM TURMUSH TARZI VA OILAVIY HAYOT HAQIDAGI TASAVVURLARI SHAKLLANISHINING PEDAGOGIK-
5. PSIXOLOGIK OMILLARI. Educational Research in Universal Sciences, 2(5), 363-368.

